

Att stärka föräldrar som brottsförebyggande resurs: insikter från barn i utsatta områden

Eva-Lotta Nilsson, PhD, Malmö universitet

- Centrala utgångspunkter
- Föräldraskapsstöd i utsatta områden
- Barns perspektiv på behov av stöd från föräldrar och från samhället

Utgångspunkt ”föräldraskap i kontext”

MINDS: hur samverkar individuella faktorer, familjeförhållanden och bostadsområdets sociala villkor i barns utveckling över tid?

- Föräldra-barn-relationer och strategier/praktiker - ungdomars brottslighet
- Men förutsättningar för föräldraskap då? →
 - Föräldrars strategier formas av den kontext familjen lever i
 - Föräldrars strategier har större betydelse än ett områdes problemnivå i sig
 - Områdets problemnivå indirekt betydelse, genom att den påverkar hur föräldrar agerar

Child Indicators Research (2021) 14:1075–1087
<https://doi.org/10.1007/s12187-020-09789-7>

Adolescents' Perceptions, Neighbourhood Characteristics and Parental Monitoring -Are they Related, and Do they Interact in the Explanation of Adolescent Offending?

Eva-Lotta Nilsson¹ • Anna-Karin Ivert¹ • Marie Torstensson Levander¹

Accepted: 26 October 2020 / Published online: 20 November 2020
© The Author(s) 2020

Förändrad verklighet för barn och unga...

Skillnader mellan traditionell ungdomsbrottslighet och gängrelaterad brottslighet bland barn

Perspektiv	Traditionell ungdomsbrottslighet	Gängrelaterad brottslighet bland barn
Drivkrafter / motiv	Spänning, impulsivitet, nyfikenhet, gruppptryck, normtestande.	Ekonomiska belöningar, hot, påtryckningar, skuldrelationer, status
Grad av planering	Låg; ofta spontant och situationsstyrt	Hög; uppdragsbaserat och organiserat av äldre kriminella
Handlingarnas karaktär	Mindre allvarliga brott: snatteri, skadegörelse, lindrigare slagsmål, "busstreck"	Allvarliga brott: narkotikatransporter, vapenhållning, utpressning, spaning, våldshandlingar
Social kontext	Kamratgrupper utan kriminell struktur; barnet kan välja bort gruppen	Kriminell miljö med normaliserat våld; begränsa möjlighet att lämna; risk för repressalier
Rollfördelning	Ungdomen agerar för egen del; söker spänning eller acceptans	Barnet används som "resurs" av äldre: springare, kurir, mellanhand, lockbete
Exploatering	Låg – handlingen är oftast barnets egen	Hög – barn utnyttjas av vuxna/äldre ungdomar
Tidsmässigt mönster	Tillfälligt; de flesta "växer ut det" vid ökad mognad	Risk för långvarig kriminalitet; hög tröskel att lämna

Utvecklingskurvor som går åt olika håll:

- Traditionell ungdomsbrottslighet minskat över tid
- Rekrytering av unga barn till kriminella nätverk ökat ffa sedan 2020 →

(Brå, 2023; Polismyndigheten, 2021; 2024; SOU 2025:11)

Barns röster - samtal till Bris om kriminalitet:

- Samtal visar att barn kan vara förövare, offer och vittnen – ofta samtidigt.
- Utveckling 2020-2025: 206-813= +295%

(Bris, 2026)

→ Det här är inte bara en kriminalpolitisk fråga – det är också ett tydligt barnrättsproblem

...och för alla som arbetar med prevention

Viktiga distinktioner:

- Det är inte nödvändigtvis barn som söker sig till kriminalitet – det är kriminaliteten som söker upp barn
- Barn är ofta både offer och aktörer samtidigt

Från reaktiv till proaktiv brottsprevention?

- Debatten domineras bland annat straffskärpningar, medan tidiga insatser ofta nämns som viktiga – men får sällan motsvarande praktiska tyngd.
 - Mycket av dagens brottsförebyggande arbete är reaktiv, riktad mot ungdomar som redan är brottsaktiva.
 - Den fungerar, förhoppningsvis, som en uppbackning när den proaktiva preventionen misslyckats
 - Idag behövs både och, men proaktiv prevention behöver stärkas
- Att stärka föräldrar (tidigt!) är ett av de mest effektiva sätten att stärka barns trygghet och förebygga kriminalitet.

Brottspreventiva insatsers inriktning

- Många definitioner, men i huvudsak handlar det om åtgärder som både:

- Minskar **benägenheten** att begå brott
- Minskar **riskerna i situationer** där brott kan uppstå

→ Effektiv prevention behöver rikta sig både till individer, familjer och barns vardagsmiljöer

→ När prevention reduceras till åtgärder mot redan brottsaktiva barn riskerar vi att missa både orsakerna och möjligheten att agera tidigt

Teoretisk modell som vägledning

Kartläggning av risk- och skyddsfaktorer hjälper oss att identifiera *var* insatser ska riktas

Vad är det man ska påverka?

Hur brott uppstår: samspel individens benägenhet och situationen den befinner sig i.

Effektiv brottsprevention behöver därför:

- 1) stärka barns moral, självkontroll och motståndskraft mot gruppträck
- 2) och minska exponeringen för miljöer där brott normaliseras.

Tillsammans visar dessa modeller varför föräldrar är en nyckelaktör: de påverkar både barns utveckling och barns vardagssituationer, vilket gör föräldrar både till en social- och situationell preventionsaktör.

Visar också att effektivt föräldraskapsstöd måste stärka både förutsättningarna runt familjen och föräldrars förmåga att vägleda barn.

Regeringens riktade satsningar

Hur går vi från att ”hantera det som redan hänt” till att förebygga att barn och unga hamnar i kriminalitet?

- Riktade satsningar för att stärka det brottsförebyggande föräldraskapsstödet, bland annat till Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd och Länsstyrelserna.
- Fokus att samordna och utveckla ett brottsförebyggande föräldraskapsstöd, samt stötta kommuner i arbetet med föräldraskapsstöd i utsatta områden.
- Stödet ska vara långsiktigt, kunskapsbaserat och nå de föräldrar och barn där behoven är som störst.
- Socialtjänstlagen

Föräldrar i utsatta områden – ansvar och villkor

Föräldrar ansvar för barns uppväxtvillkor, men har också rätt till stöd genom hela barnets uppväxt.

- I utsatta områden finns många utmaningar som kan påverka föräldrars möjlighet att vara den trygga och närvarande vuxna som de själva vill vara och som barn behöver
- Samtidigt är det en grupp som generellt inte nås av samhällets insatser

→ De föräldrar som kanske är i behov av mest stöd deltar minst

Vad säger föräldrarna?

1

Hinder för att ta emot stöd:

- Bristande tillit till myndigheter
- Språkliga hinder
- Tids- och resursbrist
- Normalisering av otrygghet
- Stigmatisering

2

Vad uttrycker de för behov:

- Stöd i att hantera oro och rädsla
- Kunskap om gängrekrytering
- Vägledning i föräldraskap under tonåren
- Emotionellt stöd till föräldrar
- Större vuxennärvaro och stöd runt barnet

3

Hur vill de att stödet ska ges:

- Nära och lättillgängligt
- Relationsbaserat och förtroendeskapande
- I samverkan med civilsamhället
- På olika språk och anpassat efter målgruppen
- I ett tidigt skede

Vi kan inte förebygga brott utan att stärka (och lyssna på) föräldrar

Och, vi kan inte stärka föräldrar utan att lyssna på barn...

”Insatser som berör barn, tex. föräldraskapsstöd, ska utgå från barnkonventionens princip om barnets bästa och att barnet har rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör det. I arbetet med stöd till föräldrar är det betydelsefullt att beakta barnets perspektiv på hur en bra förälder bör vara och barnets syn på föräldraskapsstöd”

Pågående projekt: barnens perspektiv

Pågående projekt; Länsstyrelsen, Bris och Mau:

Barns upplevelse av föräldraskap och samhällsstöd i utsatta områden: Ett samverkansprojekt för att stärka barnrättsperspektivet i utformandet av behovsanpassat föräldraskapsstöd

Syfte: Att fördjupa kunskapen om hur barn som växer upp i utsatta områden upplever sin och sina föräldrars vardag, samt hur de själva ser på vilka typer av stöd som behövs, både för dem själva och för deras föräldrar.

Metod: Expertgrupp Barn

Analys: → preliminära resultat

Barnens vardag

Gemenskap och relationell trygghet samexisterar med exponering för risker och vardaglig otrygghet

”Har man växt upp här så känns det ändå tryggt på något sätt, trots skjutningar. Det här är mitt område, jag känner till området. Det är alltid en trygghet att man kommit hem”

”Det finns en trygghet i att man känner igen folk. Även om det är ett otryggt område”

Barnens vardag – Risker och otrygghet

Risker och otrygghet: Våld, skjutningar, sprängningar och otrygga platser

→ Både en generell oro: ”*det kan hända var som helst, på vilken plats som helst, när som helst*”

→ Och situationsbunden, kopplad till specifika platser: ”*vissa platser är mer otrygga, tex vid tunnelbanan... och utanför kiosken står gäng*”

Barnens vardag – strategier för att navigera risker

Barns strategier för att navigera risker innefattar bl.a.:

- Gå i grupp
- Undvika särskilda platser/tider
- ”Situationsläsning”
- Mental beredskap → alltid vara uppmärksam, ”redo”, undvika ögontakt

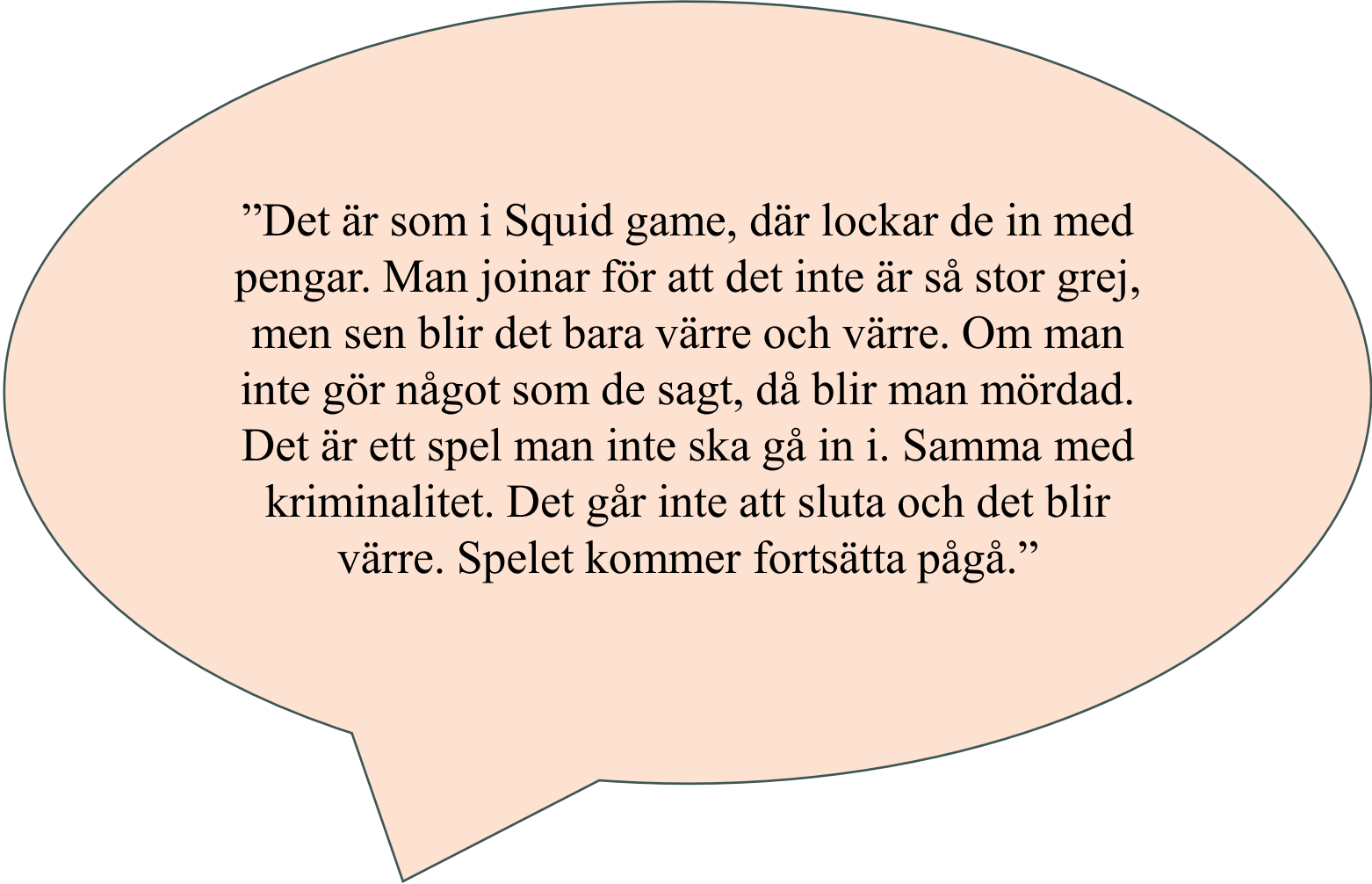
”Om du ser gängen, titta inte på dem. Om man tittar så misstänker de att du misstänker dem”

”Man kan se, eller man känner av när något ska hända”

”Man är alltid redo för att något dåligt ska hända. Man är mentalt redo, inte så att man kanske köper vapen, men man måste vara redo om något ska hända en, eller någon kompis”

Barnens vardag – rekrytering och oro

- Rekrytering till kriminalitet beskrivs som relationsbaserad och stegvis process som är aktiv, uppsökande och strategisk.
- Rekrytering irl och online: sociala medier inte bara en spegling av risker i området, utan även en förlängning av dem
- Särskilt utsatta grupper: yngre barn och nyanlända

”Det är som i Squid game, där lockar de in med pengar. Man joinar för att det inte är så stor grej, men sen blir det bara värre och värre. Om man inte gör något som de sagt, då blir man mördad. Det är ett spel man inte ska gå in i. Samma med kriminalitet. Det går inte att sluta och det blir värre. Spelet kommer fortsätta pågå.”

Föräldrars oro och trygghetsskapande strategier

- Föräldrars oro: konstant och delvis könskodad
- Regler, begränsningar och trygghetskapande strukturer
- Barnen tolkar regler som omsorg
- Ser att föräldrar gör så gott de kan, inom de varierade villkor de har

”För mig är det mer att jag ska utsättas, men mina bröder att de ska göra skit”

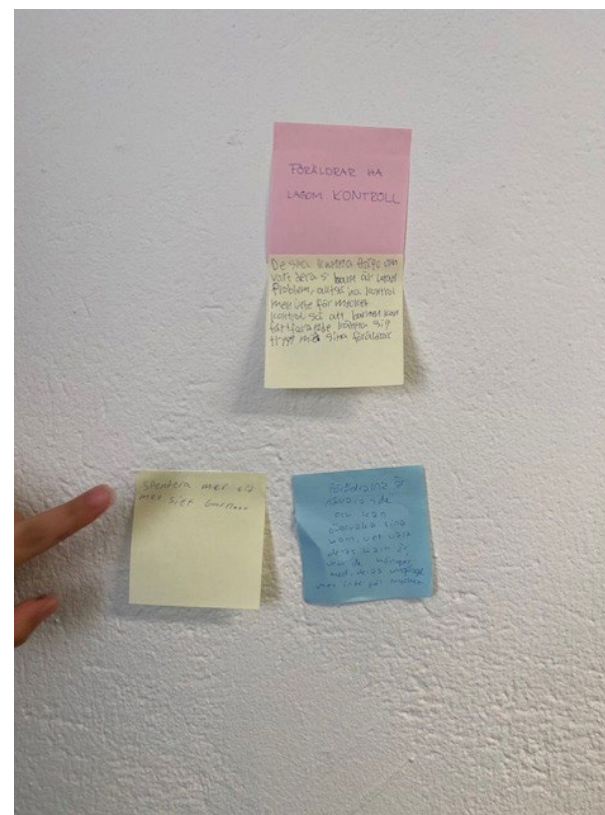

”De förstår hur det är att växa upp här... med de vet inte vad de ska göra”

Barns behov av föräldrastöd och vägledande strategier

Centrala områden i barnens modell för föräldrastöd och vägledande strategier:

- Relation och trygg hemmiljö
- Kommunikation
- Lagom kontroll
- Konkret vägledning och strategier
- Förståelse för tonårens villkor
- Fritid, skola och framtidstro

Centrala behov: Relation och trygg hemmiljö

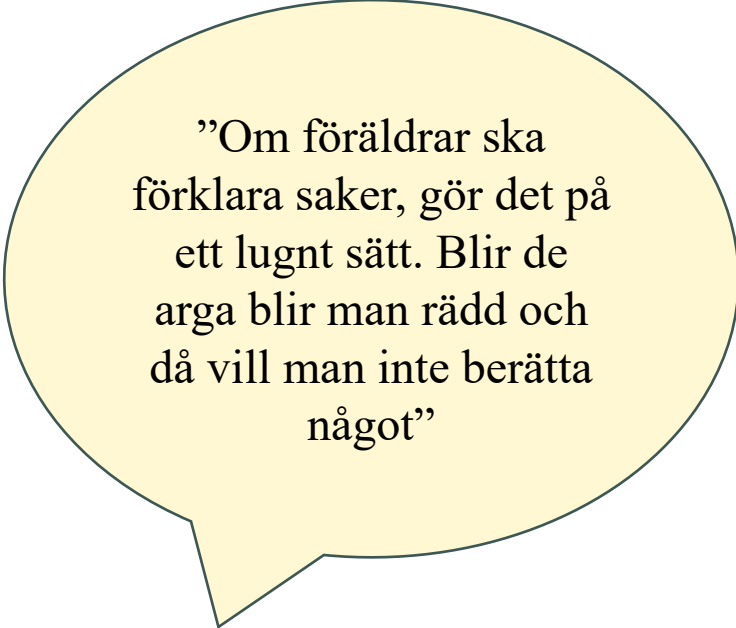
- Tryggt hem
- Känslomässig närvaro
- Stabilitet
- Att bli sedd
- Tid tillsammans
- Närvaro
- Omsorg och engagemang

”Relationen är viktig,
spender tid med barnet,
då blir relationen bättre”

Centrala behov: Kommunikation

- Lugn, respektfull och återkommande dialog
- Prata om allt, inte bara när det är problem
- Aktivt lyssnande
- Tålamod
- Förklaringar istället för skäll

”Om föräldrar ska förklara saker, gör det på ett lugnt sätt. Bli de arga blir man rädd och då vill man inte berätta något”

Centrala behov: Lagom kontroll

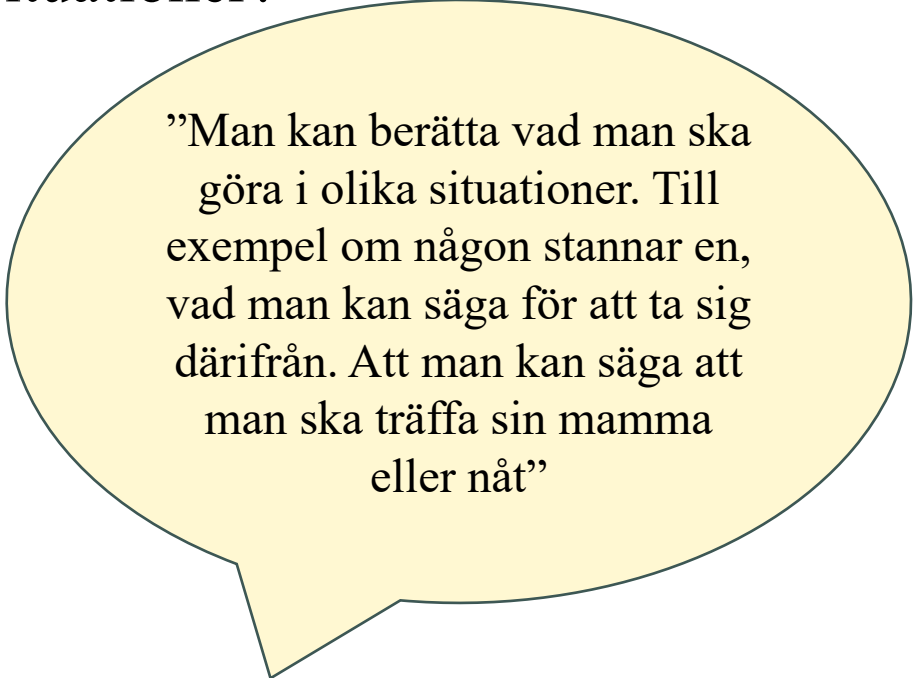
- Struktur utan övervakning
- Föräldrar ska veta var de är och med vem
- Ha koll på barnens vänner
- Balans mellan tillit och gränser

”Föräldrar ska vara närvarande, men inte övervaka för mycket”

Centrala behov: Konkret vägledning och strategier

- Förklarar risker
- Konkreta strategier för att hantera risksituationer
- Hur säger man nej, och hur tar man sig ur svåra situationer?
- Exempel från vardagen, nyheter eller film
- Dela egna erfarenheter
- Vara förebilder

”Man kan berätta vad man ska göra i olika situationer. Till exempel om någon stannar en, vad man kan säga för att ta sig därifrån. Att man kan säga att man ska träffa sin mamma eller nåt”

Centrala behov: Förståelse för tonårens villkor

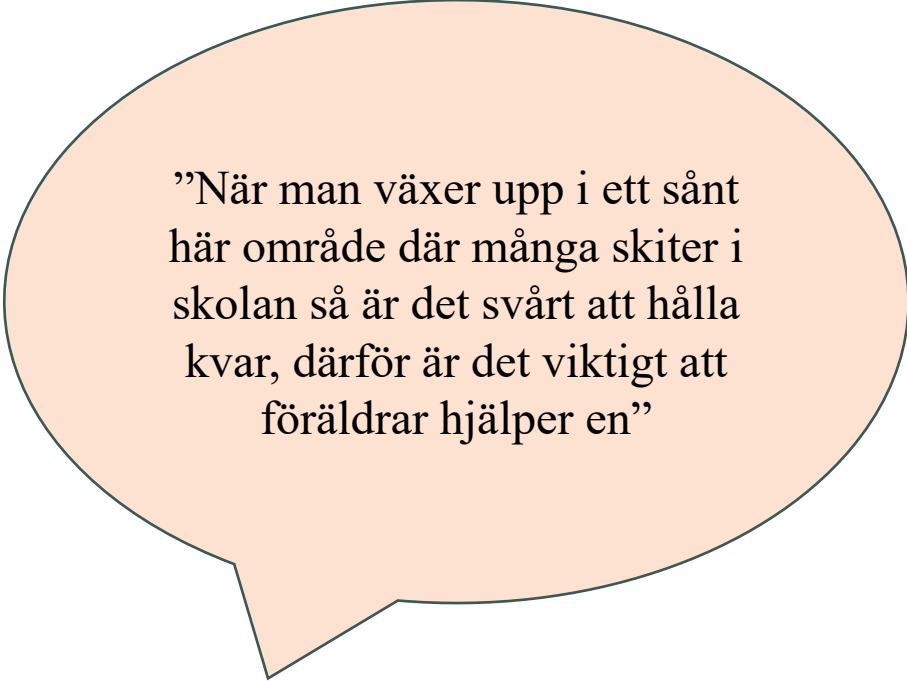
- Förståelse för förändringar under tonåren; emotionellt, socialt, praktiskt
- Ökad press kopplat till skola, prestation och förväntningar
- Hjälpa med motivation och framtidsmål
- Minskad press
- Förståelse, uppmuntran och stöd

”Jag mår inte alltid bra,
jag är ju tonåring!”

Centrala behov: Fritid, skola och framtidstro

- Uppmuntra och stödja meningsfull fritid
- Hjälp med läxor
- Skolmotivation
- Framtidsmål

”När man växer upp i ett sånt här område där många skiter i skolan så är det svårt att hålla kvar, därför är det viktigt att föräldrar hjälper en”

Förutsättningar för föräldraskap

Barnen lyfter att föräldraskap påverkas av saker ”runtomkring”

- Ekonomiska villkor och tidspress
- Psykisk ohälsa, stress och tidigare trauma
- Språkliga och kulturella hinder
- Bristande tillit, rädsla och misstro för myndigheter

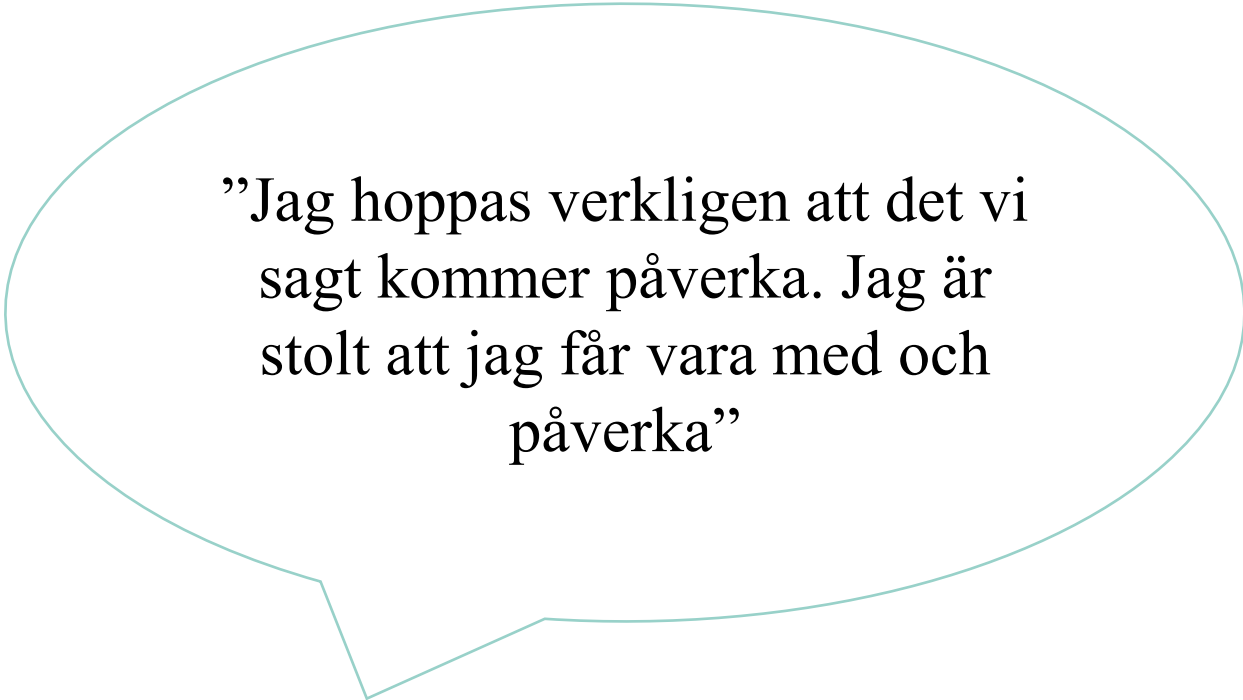
Barns förslag på samhälleliga stödinsatser

- Tryggare områden
- Fritidsaktiviteter med tillgängliga, trygga och kompetenta vuxna förebilder
- Bättre skolmiljöer och fler vuxna i skolan
- Arbets- och språkstöd till föräldrar
- Ekonomiskt stöd
- Rimligare arbetsvillkor
- Stöd till nyanlända familjer
- Sommarjobb

Från barns strategier till samhällets ansvar

- Barn utvecklar egna strategier för att hantera risker och otrygghet
- Det visar handlingskraft – men också vilket ansvar som läggs på barnen
- Det är ett ansvar som barn inte ska bära ensamma
- Effektiv och barnrättsbaserad brottsprevention kräver att:
 - Föräldrar stärks
 - Vuxenvärlden runt barnen tar ansvar
 - Samhället skapar tryggare villkor för barns uppväxt

Att lyssna på barn är också ett ansvar

”Jag hoppas verkligen att det vi sagt kommer påverka. Jag är stolt att jag får vara med och påverka”

Medskick från barn till alla vuxna

”Vuxna behöver vara mer uppmärksamma, inte bara ha hörlurar och kolla på telefonen. Vara mer närvarande så att de ser vad som händer och våga lägga sig i och hjälpa till”

Tack!

eva-lotta.nilsson@mau.se

**MALMÖ
UNIVERSITET**

